

Тема: Нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство

Функція прокуратури відповідно до законодавства України

Правова основа прокурорського нагляду

Стаття 2 ЗУ «Про прокуратуру»

Нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство є **функцією прокуратури**.

Стаття 25 ЗУ «Про прокуратуру»

Прокурор здійснює нагляд, користуючись правами і виконуючи обов'язки, передбачені:

- Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність»
- Кримінальним процесуальним кодексом України

Обов'язковість вказівок

Письмові вказівки прокурора органам, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство, надані в межах повноважень, є **обов'язковими для цих органів і підлягають негайному виконанню**. Видання прокурором розпоряджень поза межами його повноважень тягне за собою відповідальність, передбачену законом.

Координація діяльності

Генеральний прокурор, керівники відповідних прокуратур, їх перші заступники та заступники **координують** діяльність правоохоронних органів у сфері протидії злочинності. Основна **форма координації** — **проведення координаційних нарад** з керівниками правоохоронних органів. Рішення координаційної наради є обов'язковим до виконання всіма зазначеними в ньому правоохоронними органами.

Нагляд при здійсненні оперативно-розшукової діяльності

Організація нагляду за додержанням законів при здійсненні **оперативно-розшукової діяльності** охоплює широке коло завдань щодо забезпечення законності. **Оперативно-розшукова діяльність** - це система гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів (ст. 2 ЗУ "Про оперативно-розшукову діяльність"). Завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена **Кримінальним кодексом України**, розвідувально-підкривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави. (ст. 1 ЗУ "Про оперативно-розшукову діяльність").

 Порядок здійснення нагляду визначено в **Наказі Офісу генерального прокурора «Про організацію нагляду за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність»** від 08.09.2023 № 253 (далі — Наказ № 253).

Структура нагляду в Офісі Генерального прокурора

Нагляд здійснюється в Офісі Генерального прокурора, Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі, обласних прокуратурах та спеціалізованих прокуратурах у сфері оборони.

1

Департамент нагляду за НПУ та органами боротьби з організованою злочинністю

За оперативними підрозділами Національної поліції України (окрім випадків, зазначених у підпунктах 6–10 пункту 2.1. Наказу № 253).

2

Департамент нагляду за органами безпеки

За оперативними підрозділами Служби безпеки України (окрім підрозділів та випадків, зазначених у підпунктах 5, 7–9 пункту 2.1. Наказу № 253).

3

Управління нагляду за органами БЕБ

За оперативними підрозділами Бюро економічної безпеки України (окрім випадків, зазначених у підпунктах 7–10 пункту 2.1. Наказу № 253).

4

Департамент нагляду за органами ДБР

За оперативними підрозділами Державного бюро розслідувань (окрім підрозділів та випадків, зазначених у підпунктах 5, 7–10 пункту 2.1. Наказу № 253).

Спеціалізована прокуратура у сфері оборони

За підрозділами СЗР, УДО, ГУР МО, ГУВБ та Департаменту військової контррозвідки СБУ (м. Київ та Київська область), ДПСУ та ДБР (військові кримінальні правопорушення).

Департамент захисту прав людини

За оперативними підрозділами ДКВС України та НПУ при розшуку осіб, які ухиляються від відбування кримінального покарання.

Генеральна інспекція

За підрозділами кримінальної та спеціальної поліції НП, ДБР, СБУ, СЗР під час проведення ОРД стосовно прокурорів та інших працівників органів прокуратури.

Департамент захисту інтересів дітей та протидії домашньому насильству

За оперативними підрозділами НПУ, СБУ, ДПСУ, БЕБ, ДКВС, ДБР при провадженні ОРД щодо правопорушень, учинених неповнолітніми або стосовно дітей, у сфері охорони дитинства та пов'язаних з домашнім насильством, розшуку безвісти зниклих дітей.

Спеціалізована екологічна прокуратура

За оперативними підрозділами НПУ, СБУ, ДБР, БЕБ щодо попередження, виявлення і припинення кримінальних правопорушень у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Управління протидії кримінальним правопорушенням у сфері кібербезпеки

За оперативними підрозділами НПУ, БЕБ, ДБР щодо попередження, виявлення і припинення кримінальних правопорушень у сфері кібербезпеки.

Нагляд у САП та обласних прокуратурах

Спеціалізована антикорупційна прокуратура

Здійснює нагляд за оперативними підрозділами **Національного антикорупційного бюро України:**

- Підрозділами детективів
- Оперативно-технічними підрозділами
- Підрозділом внутрішнього контролю

01

Підрозділи нагляду за НПУ

За оперативними підрозділами територіальних органів Національної поліції в АРК та м. Севастополі, областях, місті Києві.

03

Підрозділи нагляду за органами БЕБ

За оперативними підрозділами територіальних органів Бюро економічної безпеки України.

05

Підрозділи спеціалізованих прокуратур у сфері оборони

За оперативними підрозділами Департаменту військової контррозвідки СБУ, органів охорони державного кордону та регіональних управлінь ДПСУ, територіальних управлінь ДБР.

07

Підрозділи захисту інтересів дітей та протидії домашньому насильству

За оперативними підрозділами НПУ, ДБР, БЕБ, СБУ, ДПСУ, ДКВС під час ОРД щодо правопорушень стосовно дітей та домашнього насильства, розшуку безвісно зниклих дітей.

Обласні прокуратури та спеціалізовані прокуратури у сфері оборони

Здійснюють нагляд через спеціалізовані підрозділи за відповідними оперативними органами на регіональному рівні.

02

Підрозділи нагляду за регіональним органом безпеки

За оперативними підрозділами регіональних органів СБУ (обласними управліннями, їх міжрайонними, районними та міськими підрозділами).

04

Підрозділи процесуального керівництва у провадженнях ДБР

За оперативними підрозділами територіальних органів Державного бюро розслідувань.

06

Підрозділи протидії порушенням прав людини

За оперативними підрозділами міжрегіональних управлінь з питань виконання кримінальних покарань МЮ України та установ попереднього ув'язнення ДКВС.

08

Спеціалізовані екологічні прокуратури

За оперативними підрозділами НПУ, ДБР, БЕБ, СБУ щодо попередження, виявлення і припинення кримінальних правопорушень у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Підстави та порядок проведення перевірок

Підставами для проведення оперативно-розшукової діяльності є:

1) наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про:

- кримінальні правопорушення, що готуються;

- осіб, які готують вчинення кримінального правопорушення;

- осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання;

- осіб безвісно відсутніх;

- розвідувально-підривну діяльність спецслужб іноземних держав, організацій та окремих осіб проти України;

- реальну загрозу життю, здоров'ю, житлу, майну працівників суду і правоохоронних органів у зв'язку з їх службовою діяльністю, а також осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів, з метою створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя; співробітників розвідувальних органів України у зв'язку із службовою діяльністю цих осіб, їх близьких родичів, а також осіб, які конфіденційно співробітничать або співробітничали з розвідувальними органами України, та членів їх сімей з метою належного здійснення розвідувальної діяльності

2) запити повноважних державних органів, установ та організацій про перевірку осіб у зв'язку з їх допуском до державної таємниці і до роботи з ядерними матеріалами та на ядерних установках, а також осіб, яким надається дозвіл на перебування без супроводу в контрольованих та стерильних зонах, зонах обмеженого доступу, що охороняються, та критичних частинах таких зон аеропортів;

2-1) необхідність перевірки осіб у зв'язку з призначенням на посади в розвідувальних органах України або залученням до конфіденційного співробітництва з такими органами, доступом осіб до розвідувальної таємниці;

4) наявність узагальнених матеріалів центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, отриманих в установленому законом порядку.

Забороняється приймати рішення про проведення оперативно-розшукових заходів при відсутності підстав, передбачених у цій статті.

Предмет перевірок прокурорів:

Заведення ОРС

Законність заведення оперативно-розшукових справ, достатність підстав для проведення ОРД.

Повноваження осіб

Наявність відповідних повноважень в осіб, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність.

Відповідність заходів

Відповідність ОРЗ меті і завданням ОРД, дотримання вимог законності проведення оперативно-розшукових заходів.

Права і свободи

Застосування окремих обмежень прав і свобод людини і громадянина, обґрунтованість клопотань до суду.

Строки ведення справ

Обґрунтованість продовження, припинення, поновлення строків ведення ОРС та їх закриття.

Направлення відомостей

Своєчасність та обґрунтованість направлення відомостей про кримінальні правопорушення органу досудового розслідування для початку досудового розслідування.

5

дів

Перевірка законності заведення ОРС — невідкладно, але **не пізніше 5 дів** від дня надходження повідомлення про їх заведення.

10

дів

Перевірка додержання законів у закритій ОРС — упродовж **10 дів** з моменту одержання повідомлення про її закриття.

5

дів (ОРЗ)

Перевірка законності ОРЗ, що не потребують дозволу слідчого судді — **не пізніше 5 дів** з часу надходження повідомлення керівника оперативного підрозділу.

⚠ У разі встановлення факту прийняття незаконного рішення прокурор **скасовує таке рішення**, у тому числі поза межами зазначеного строку, та за необхідності направляє письмове повідомлення відповідному керівнику оперативного підрозділу про **заборону знищення матеріалів** оперативно-розшукової справи.

Критерії ефективності та повноваження прокурора

Критерії оцінки ефективності нагляду

- Додержання прав людини і громадянина, у тому числі щодо недоторканності особистого життя, житла і таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної кореспонденції та інших форм приватного спілкування, банківських вкладів і рахунків
- Вжиття невідкладних заходів до поновлення порушених прав та притягнення винних осіб до встановленої законом відповідальності
- Своєчасність реагування на порушення законності при здійсненні оперативно-розшукової діяльності

Правова основа повноважень

Відповідно до **ст. 14 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність»** прокурор в межах своєї компетенції наділений широким колом повноважень для забезпечення законності при здійсненні ОРД.

Повноваження прокурора (ст. 14 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність»):

1

Безперешкодний доступ

Безперешкодно входить в усі приміщення органів, які проводять оперативно-розшукову діяльність.

2

Вимога документів

Вимагає для перевірки розпорядження, інструкції, накази, ОРС, реєстраційні, облікові, звітні, статистичні, аналітичні документи та інші відомості щодо здійснення ОРЗ.

3

Доручення перевірок

Доручає керівникам відповідних органів проведення у підвідомчих їм підрозділах перевірок з метою усунення порушень закону.

4

Письмові вказівки

Дає письмові вказівки про проведення ОРЗ з метою попередження та виявлення кримінальних правопорушень, про розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду.

Продовження строків

Дає згоду на продовження строку проведення оперативно-розшукової діяльності.

Отримання пояснень

Отримує пояснення щодо порушень вимог закону від посадових осіб органів, які проводять ОРД.

Перевірка скарг

Перевіряє скарги на порушення законів органами, які проводять ОРД, з ознайомленням у необхідних випадках з оперативно-розшуковими матеріалами.

Скасування незаконних постанов

Скасовує незаконні постанови про заведення або закриття ОРС, зупинення або поновлення ОРД чи про інші рішення, що суперечать закону.

Усунення порушень

Вживає заходів щодо усунення порушень законності під час проведення ОРД і щодо притягнення винних до встановленої законом відповідальності.

Опротестування постанов суду

Опротестовує незаконну постанову суду про дозвіл або відмову на проведення ОРЗ. Принесення протесту **зупиняє** проведення ОРЗ, дозвіл на які дано судом.

Джерела

Нормативно-правова база, що регулює нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство.

Закон України «Про прокуратуру»

Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII.

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>

Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність»

Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII.

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>

Кримінальний процесуальний кодекс України

КПК України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI.

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

Наказ Офісу генерального прокурора № 253

«Про організацію нагляду за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність» від 08.09.2023 № 253.

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0253905-23#Text>